

Коваль Роман. Житомирщина в боротьбі / Бібліотека Історичного клубу "Холодний Яр". - Київ: видавець Мельник М. Ю., Історичний клуб "Холодний Яр", 2020. - 512 с. - (Серія "Видатні українці". Кн. 10).

"Любов до Матірнього Краю – Найперша це моя Любов: / За нього радо я страждаю, / За нього й смерть прийняти готов, / Готов за Рідний Край вмирати, – Бо тут мене зродила мати!.." Ці слова з автобіографічної поеми "На Голготі" видатного українця, одного з очільників УНР, уродженця Брусилів Івана Огієнка (митрополита Ларіона) якнайкраще пасують на епіграф до нової книжки дослідника історії Визвольної боротьби українського народу 1-ї половини ХХ ст. Романа Ковалю "Житомирщина в боротьбі". У ній автор повертає із забуття імена синів і дочок нашого славного козацького краю, представляючи їх національним ідеологом українства, тому що саме вони своєю жертвовою боротьбою проти московсько-більшовицького агресора не тільки відстоювали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність своєї Батьківщини, а й передавали наступним поколінням незгасимий вогонь сили людського духу і військової звитяги. Завдяки тому в "енергійному і талановитому організаторові" отаманові Дмитрові Соколовському автор відкриває ще й просвітителя, який безкорисливо опікувався шкільництвом і щиро серцем переймався проблемами української культури і літератури. Образ Олександри Соколовської для нього, з одного боку, є світлим, чистим і непорочним, як дитя, таким собі уособленням жіночої краси, благородства, шляхетності, а з другого – по-чоловічому сильним, вольовим, хоробрим, безжалісним до ворогів. При осяянні в отаманшу Марусю, дівча-гімназистка, набрала в кубанку жорстви і на Дівич-горі вигукнула: "Нехай кожний камінь цій впаде на голову ворогам!" Олес Козир-Зірка постає в його оповіді як справжній український козак: чорнявий красень зі смаглявим обличчям і блискучими очима, від якого мліють жінки; освічений чоловік і полум'яний оратор; поборник української мови, а ще й людина з неабиякою харизмою, через що навіть євреї вітали повстанського ватажка словами: "Слава отаману, слава Україні!" Загартований фронтами Першої світової молодший старшина Дикої дивізії Петро-Євстафій Филоненко бачиться

ВОНИ ЗРОДИЛИСЯ ВЕЛИКОЇ ГОДИНИ

авторові досвідченим військовим і глибоко ідейною людиною з високими духовними пориваннями віддати всього себе на службу Україні. Він один із небагатьох знакових учасників Української революції 1917 – 1921 рр. із Житомирщини, хто вцілів у страшній "совєтській м'ясорубці" і продовжив боротьбу з ворогом під час Другої світової.

Я розпочав огляд книжки з побіжного ознайомлення читача з кількома дійовими особами, щоб показати – героїство цих непересічних особистостей мало не декларативний і популістський характер, а було обумовлено їхньою свідомою громадянською позицією і щирою любов'ю до рідної землі.

Прикметно, що саме Житомирська область одна з перших серед країв України отримала ґрунтовне історико-публіцистичне видання про героїв Української революції 1917 – 1920-х рр., адже наш край вважається колиською Визвольної змагань. З огляду на це хочеться дорікнути значній частині польських істориків і краєзнавців, які свідомо чи несвідомо намагаються уникати цієї болючої теми, посилаючись на суперечливість джерельної бази та побоювання образити почуття людей з іншими поглядами, а тому не включають цей драматичний період українського минулого у свої твори або ж просто переносять радянських істориків.

Одним із перших, хто звернув увагу на проблематику Визвольних змагань 1917 – 1920-х рр. у контексті регіональної історіографії, був відомий житомирський історик Геннадій Махорін. У 2017 р. вийшла друком його розвідка "Українська національна революція 1917 – 1922 рр. та її перебіг на Житомирщині". У ній автор на основі численних архівних документів відстежує перебіг Української національної революції на теренах нашого краю. Книжка Романа Ковалю "Житомирщина в боротьбі" не тільки значно розширює грані пізнання подій тієї бурхливої плинної доби, а й, що найголовніше, близько знайомить нас із її безпосередніми учасниками.

Мені дуже приємно, що месенатами цього знакового для Житомирщини видання стали мої земляки – голова Брусилівської об'єднаної територіальної громади Володимир Габенєць та Громадська організація "Рідний дім – Брусилівщина" (голова Олександр Нікітчин). Завдяки цим людям до нас повертаються імена борців за національне визволення Рідного Краю. Серед великої кількості прізвищ, походженням майже з кожного куточка сучасної львівщини Житомирщини, читачі мають змогу відшукати своїх рідних, про долю яких ці їхні героїчний чин вони досі нічого не відідали. Так, наприклад, трапилося з моїм добрим товаришем, редактором брусилівської районки Сергієм Мазуренком. Саме з цієї книжки він дізнався, що його двоюрідний дід Антін Павлович Мазуренко "після навчання в Житомирській юнацькій школі служив поручником 4-ї Сірої бригади, а згодом 2-ї Волинської дивізії Армії УНР. У бою під Малими Міньками був поранений в обидві

ноги. 15 грудня 1921 р. засуджений до двох років виправно-трудових робіт".

Тепер зупинюся трохи детальніше на змістово-структурній моделі книжки Р. Ковалю "Житомирщина в боротьбі", а також її сюжетності та жанрових особливостей, позаяк саме ці літературні фокуси (звичайно разом з іменем автора) вибирають зі споживчого ринку книголюбів цільовий сегмент читачів.

Це видання складається із двадцяти головних частин, кожна з яких має свій предметно-логічний зміст. Скажімо, у розділі "Біографії" представлені відомості про знакових отаманів Житомирського краю. В "Історичних новелах про боротьбу на Житомирщині" розповідається про ключові епізоди війни з ворогом. Зокрема, читач знайде тут розлогі описи боїв за Овруч ("Звільнення Овруча"), оборони Бердичева ("Бої за Бердичів"), відступу із Житомира ("Кривава драма в Житомирі"), визволення Брусиліва ("Звільнення Брусиліва") тощо.

У розділі "Учасники Визвольної боротьби із Житомирщини, які навчалися в Українській господарській академії в Подєбрадах" досить ґрунтовно представлені біографії наших земляків, які волею долі опинилися в цій академії. Тут зустрічаємо вихідців ледь не з усіх куточків області: Олесу Бакала зі Звягельщини, Йосипа Бардала з Малинщини, Миколу Білошицького із Житомира, Григорія Гришка з Хорошівщини, Петра Іванченка та Юлія Мордалевича з Радомишльщини, Лавра Панасенка з Базара, Дмитра Солов'я з Коростишева, Марка Тарасуна з Брусиліва та багатьох інших.

Звичайно, я не переповідаю кожний розділ, як і не акцентуватиму увагу на його текстовому наповненні. Проте хотів би сказати кілька слів про матеріал, який викликав у мене найбільшу хвилю щемкого трепету і почуття гордості за своїх земляків. Мова йде про рейд розвідного відділу сотника Василя Падалки під час Другого зимового походу, нарис про який автор помістив у розділі "Спогади, щоденники, свідчення". Це вперше представлений у сучасній українській історичній літературі деталізований опис маршруту чотири Волинської постанської групи в більшовицькому заплілі. Окрім того, ці спогади переконливо демонструють настрої населення нашого краю: вороже і ненависне ставлення до більшовиків та гостинність і повагу до вояків Армії УНР.

Видавець Марко Мельник зазначає, що за літературною формою книжка "Житомирщина в боротьбі" є науково-популярним виданням, хоча, на моє глибоке переконання, вона належить до творів науково-художнього. Розуміючи важливість живого слова у формуванні питомо національного світогляду, автор залучає до своєї об'ємистої наукової розвідки з численними архівними справами, історико-біографічними нарисами і документальними свідченнями ще й оповідки, образки, новели, спогади, щоденники, вірші, пісні, а також використовує повний арсенал літературних засобів. Наведу кілька прикладів: "Мерзли в очі-

куванні боїв гармати", "засніжене поле знову захвилювалося" (алегорія); "ніч розгорнула чорні крила", "червона анархія" (епітети); "ми живемо, як птаці небесні", "дівчата були гарненькі, як квіточки", "розплакався, як мала дитина" (порівняння); "вся сіль була в нетвердій владі", "ще будуть ламати історички наші в дискусіях гострі списи", "накрили нападників ряним свинцевим дощем" (метафори); "Бач, гаспидро душі, а ще прикриваються гаслом усіх свобод" (іронія); "О Жанна Д'Арк!" (метонімія).

Таке поєднання красного письменства з документалістикою надає читачеві творчий імпульс до пізнання, спонукає його до роздумів, впливає на формування власної життєвої позиції і, нарешті, дає змогу легко засвоювати непросту фактологічну історичну інформацію. Отже, книжка "Житомирщина в боротьбі" має не лише історичну, а й художню цінність.

Провідна сюжетна лінія цього великого за розмірами твору впливає з його назви – це боротьба за національне визволення України на території Житомирщини, що закладено в історичному контексті подій з великим колом дійових осіб. Автор хоч і представляє своїх героїв у певному ідеологічному образі, але кожного вимальовує по-різному, з притаманним лише йому характером, життєвим досвідом, рівнем грамотності тощо. Ось кілька цитат із книжки:

"Козак Сичук, старий вояка, зморений, нездібний до дальшого походу, кулею з власної рушниці розчерепив собі голову на очах селян. Не хотів попадати до полону, а ругати за своїми не стало сили", – засвідчив трагедію полковник Роман Сушко ("І хліб, і біль").

"Найбільше вражали в ньому якась особлива внутрішня замкненість і маломовність. Про себе не любив нічого оповідати навіть найближчим людям. Його зосередженість і задуманість часом не подобалися приятелям – хоч Шербак і не цурався товариства, а іноді й сам любив забавитись у веселій компанії і навіть добре посміятися з добрих дотепів, але сам ніколи не пробував своїх сил у гуморі" ("Вічний повстанець Степан Шербак").

"Дуже цікаву групу людей уявляв собою штаб отамана, тай сам він був дуже цікавий! Високого зросту, в якомусь темно-синьому жупані, в чорній киреї, наопаши надітий, у величезній шапці з сернячого хутра, він здавався справжнім забутокм якогось 17 століття, коли стояв перед нами на ганку господи. Тепер же, сидючи у кімнаті на стільці, спершись руками на стіл і лагідно дивлячись на нас своїми сірими очима, з кучерявим довгим волоссям, що спускалося йому на чоло, він робив враження хорошою парубка-студента чи навіть гімназиста старшого класу, що на світ ще дивиться як на щось ясне, хороше, який до всього іде з щирою душею, без жадної захованої думки" (очевидно, йдеться про отаманшу Марусю Соколовську; дія відбувається в колишньому панському маєтку Синельникова в Брусиліві; Л. Чикаленко, "Осінь 1919 року. Уривок із споминів").

Ці уривки наочно свідчать, що автор не хоче, аби його герої вмерли (в прямому і переносному

значенні цього слова), тому для кращого збереження образів описує їхню зовнішність, поведінку, манери спілкування. Але, з другого боку, він розуміє, що тільки героїчна образність, яка випливає із драматичної жертвовості лицьорів Визвольних змагань, зможе відобразити їхню справжнє призначення – боротися за щасливе майбутнє України до останнього подиху. Такі почуття власної гідності героїв книжки мотивують на вчинки, що виходять за межі звичайного, загальноприйнятого, і викликають у читачів щире захоплення, подив і бажання наслідувати.

Напевно, було б неправильно, якби я обмежився цією розповіддю про книгу "Житомирщина в боротьбі" й окремо не згадав її творця. І хоч він є добре знайомим письменником, істориком, громадським діячем, який не потребує представлення широкому читачському загалу, мені все ж хотілося б відзначити деякі професійні й особистісні якості автора.

Письменник Роман Коваль має свій унікальний і неповторний стиль мовлення, що, за висловом Гете, вважається найвищим ступенем художньої довершеності, якого можуть досягати лише найталановитіші митці. Він пише лаконічно, але водночас емоційно-виразно й оклично-ритмічно, а мелодика його письма відлунює передзвонком козацьких шабел, віддає пороком отаманських нагань, променіє світлинами, навіть інтимними, почуттями до своїх героїв і горить лютою ненавистю до ворогів. Слова його текстові ніби само собою сплітаються в гарну суцільну рядищу, що промовляють голосами славних українських патріотів минулого; у них вчуваються сповнена трагічними подіями журба і пройнята вірою в краще життя сила і велич.

Автор "Житомирщини в боротьбі" як вправний садівник ретельно виполоє шкідливі бур'яни ідеологічних спотворень, брехні та містифікації радянської історичної науки, дбайливо обрізає сухі гілочки вигадок і нав'язливих штамів сучасних дослідників, щоб українській вишневий садок пишної завітності історичною справедливості. Тільки в такому садку виродить багатий урожай національних, духовних та художньо-естетичних цінностей, витворених нашим народом упродовж складного періоду його історії. Завдяки творам Прометей Духу Української визвольної боротьби початку ХХ ст. буде дозрівати світоглядна свідомість наших сучасників і прийдешніх поколінь українців. Тож побажаємо славному Романові Ковалю і його товаришам Владиславові Карпенку та Юрію Юзичу, які разом з ними творили цю книгу, безмежжя цікавих історичних відкриттів і нових книжок.

Володимир СВЯТНЕНКО

У виданні 512 сторінок. Ціна 270 грн. (без вартості пересилки). Замовляти можна на сайті Історичного клубу "Холодний Яр": <https://otamania.in.ua> або на сторінках автора у ФБ: Роман Коваль, Роман М. Коваль, Roman Koval, також за адресою: kovalroman1@gmail.com. Замовляйте книгу для себе, своїх друзів та рідних!

ВРЯТУЙМО МЕМОРІАЛЬНИЙ БУДИНОК МИКОЛИ БУДНИКА!

У м. Ірпені за адресою вулиця Українська, 56/1 розташована меморіальна садиба Миколи Петровича Будника – бандуриста і лірника, одного із засновників творчої організації "Київський кобзарський цех", художника, поета і майстра музичних інструментів.

Микола Будник відновив 17 різновидів традиційних народних інструментів. Він є автором підручника з виготовлення старосвітської бандури, вчителем і наставником багатьох нині відомих кобзарів – Тараса Компаніченка, Тараса Силенка, Едуарда Драча, Павла Зубченка, Ждана Безверного, режисера і лірника Олеса Саніна та багатьох інших творців української культури.

Третина будинку по вул. Українській, 56/1 була куплена в 1991 р. на спонсорські кошти для Київського кобзарського цеху і спочатку належала трьом його засновникам, серед яких був і Микола Будник. Помешкання Миколи Будника стало одним із центрів відродження кобзарства в Україні. Сюди з'їжджалася творча молодь, яка відроджувала українські народні музичні традиції.

Будинок М. Будника було занесено до Переліку об'єктів культурної спадщини, який затверджено рішенням сесії Ірпінської міськради від 22.07.2015 р. № 5260-76-VI та від 18.06.2019 р. №5301-69-VI. Пам'ятка являє собою одну третину будинку, який є спільною сумісною власністю трьох сусідів, із прилеглою частиною земельної ділянки.

Після смерті Миколи Будника у 2001 р. частину будинку-садиби, яка належала Миколі Буднику, успадкувала його сестра Галина Петрівна Рудницька. Іншу частину, у якій мешкали інші сусіди, було продано забудовнику у 2017 році без згоди Галини Петрівни Рудницької.

Перед затвердженням Генерального плану міста до відділу архітектури м. Ірпеня було подано Перелік об'єктів культурної спадщини із зазначенням їхньої адреси – з метою недопущення руйнування пам'яток історії та культури при плануванні та зведенні багатопверхової забудови. Але обмежень, які передбачає пам'яткоохоронна зона, враховано не було. Територія, де розташована меморіальна пам'ятка будинку Миколи Будника, є ключовою в проєкті зведення багатопверхової новобудови.

Невідомі особи вже тривалий час тероризують і погрожують фізичною розправою жителям меморіальної садиби Миколи Будника, змушуючи їх не мешкати в будинку.

На цей час будинок Миколи Будника під загрозою знесення. У будинку відключено газ і воду. На

21 травня 2020 р., незважаючи на карантинні заходи, вже зруйновано дах, стелю і частину стін лівого крила будинку.

Громадські організації, серед них Ірпінська МО УТОПІК та Історичний клуб "Холодний Яр", звернулися до Генеральної прокура-

тури України з проханням вжити термінових заходів для врятування меморіального будинку від знесення.

Ганна ЧОВНИК, козачка Ірпінської МО УТОПІК
Місто Ірпін, Київщина